

Congressus Pharmaceuticus Hungaricus XV.

Budapest, 2014. április 10-12.

Gyógyszerésztörténeti témájú posztterek összefoglalói

(Az absztraktok nyomtatásban a *Gyógyszerészet 2014/4. Suppl. I.* kongresszusi különszámában jelentek meg.)

A homeopátiás gyógymód fogadtatása a magyar egyház(i)ak körében a 19. században

Benkéné Jenőffy Zsuzsanna, ^{*}Benke Tibor

GYEMSZI OGYI, Budapest

A homeopátiás gyógymód Magyarországon az elsők között terjedt el, annak hazai terjesztői, támogatói és alkalmazói között számos egyházi személyt találunk mind az alsópapság, mind a főpapok körében. A poszter célkitűzése, hogy korabeli dokumentumok segítségével összefoglalja a homeopátia kezdeti fogadtatását a magyar egyház(i)ak körében és felvillantson néhány (fő)papi életpéldát, amelyekben nagy szerepet játszott a hasonszenvi gyógymód alkalmazása, hozzájárulva mindezzel a hazai gyógyszerészet- és egyháztörténet egyik kevésbé kutatott részének jobb megismeréséhez és megértéséhez. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a poszter tisztán történelmi feldolgozás és összefoglalás kíván lenni, így sem gyógyszerészettudományi, sem orvostudományi témákat, állásfoglalásokat nem érint.

A gyógyszerészeti kutatás első tudományos műhelye Szegeden (Prof. Dr. Dávid Lajos munkássága)

^{*}Erős István, Pejó Petra

SZTE, Gyógyszertechnológiai Intézet, Szeged

A szerzők ezzel a prezentációval kettős évforduló előtt tisztelegnek: 1. 125 éve született Dávid Lajos, a szegedi gyógyszerészeti intézet megalapítója és első igazgatója; 2. 110 éve emelték tanszéki rangra a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen az Egyetemi Gyógyszertárat, a mai Gyógyszertechnológiai Intézet jogelődjét, ahol Dávid Lajos, a szegedi gyógyszer-technológiai kutatás megalapítója szakmai pályafutását kezdte. Dávid Lajos 1911-ben nyerte el gyógyszerészi oklevelét, de már 1910-ben találkozunk nevével a Kolozsvári Egyetem Almanachjában, ahol egyetemi gyakornokként említik. 1913-ban szerzett gyógyszerészdoktori tudományos fokozatot a *Hydrastis canadensis* L. gyökértörzse és kivonata hidrastin tartalmának meghatározása témakörű értekezésével. A Kolozsvári Egyetem Szegedre kerülésével – mivel a Gyógyszertár kinevezett vezetője nem jött Szegedre – Dávid Lajos kapott megbízást az Egyetemi Gyógyszertár vezetésére, a klinikák gyógyszerellátásának megszervezésére és az egyetemi gyógyszerészképzés megindítására. Dávid Lajos számára nyilvánvaló volt, hogy egy egyetemi intézet munkásságához szorosan hozzátartozik a tudományos kutatás is, ezért aktív tanszékvezetésének 38 évét átszötte az intenzív és igényes kísérleti munka. 33 egyetemi gyógyszerészdoktori értekezés készült el Dávid professzor irányításával. Ezek képezik az intézet kutatómunkájának gerincét. Az intézetben folyó kutatómunkának hat alapvető iránya volt: 1. Növényi hatóanyagok izolálása és analitikája, gyógynövényekből hatékony gyógyszer-készítmények kifejlesztése; 2. Új összetett gyógyszerkészítmények gyártásának kidolgozása, a készítmény fizikai kémiai és kémiai vizsgálata; 3. Gyógyszeranyagok (általában szerves vegyületek) előállítása és tisztítása, gyógyászati célra alkalmassá tétele; 4. Gyógyszer-stabilitási vizsgálatok; 5. Inkompatibilitási vizsgálatok; 6. Klinikai laboratóriumi vizsgálatok, módszerek és reagensek kifejlesztése. A sok és szerteágazó tudományos vizsgálat eredményei közül néhányat külön is kiemelünk, érdekességük és úttörő jellegük okán: emulziók előállítása és fizikai kémiai vizsgálatuk (Huttkay Margit); injekciós oldatok sterilizálása (Kéki

Miklós); kenőcsalapanyagok folyadék-felvételének vizsgálata (Kiss M. Mária); acetilszalicilsav tabletták előállításának és stabilitásának vizsgálata (Vida László). Feltétlenül említést érdemel, hogy Dávid Lajos a világon az elsők között ismerte fel a biofarmáciai kutatások fontosságát. Munkatársaival olyan kioldó készületet szerkesztett, amely a gyomor mozgását utánozva alkalmas volt tablettákból a hatóanyag felszabadulásának vizsgálatára.

A magyar nyelvű írásbeliség orvosi és gyógyszerészeti vonatkozású szókészletének tükröződése fél évezred erdélyi keletkezésű levéltári anyagaiban

^{*}Gyéresi Árpád

Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Gyógyszerészeti Kar, Marosvásárhely/Románia

40 éve múlt, hogy Szabó T. Attila néhai legendás nyelvészprofesszor 1973-ban, több évtizedes kitaró levéltári kutatómunkája eredményeként elkészült az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár (EMSzT) első kötetének kéziratával. Egyedülálló vállalkozás indult útjára, a magyar szótörténeti gyűjtemény gazdagítására, erdélyi keletkezésű levéltári anyagok alapján. Közel fél évezred erdélyi levéltárak anyagai szolgálnak a Tár forrásanyagául, hivatali és magánéletbeli iratfajták. Az EMSzT első kötete 1976-ban látott napvilágot, a bukaresti Kriterion Könyvkiadó gondozásában (1225 oldal). A Professzor életében (1906-1987) összesen 4 kötet jelent meg, melyek szerkesztésébe munkatársait is bevonta. A következő kötetek a budapesti Akadémiai Kiadó támogatásával jelentek meg, a IX. kötettől az Erdélyi Múzeum-Egyesület szótárszerkesztő munkaközösségének közreműködésével. A 2009-ben megjelent utolsó előtti, XII. kötetrel, bő egyharmad évszázad alatt született meg a több mint 15 ezer oldalt összesítő, páratlan nagy mű, mely bizonyára a magyar nyelvtudomány legmonumentálisabb szótári teljesítménye. Az öt évszázadot átívelő címszavakhoz, azok értelmezéséhez kapcsolt eredeti szöveggyűjtemény a földrajzi keletkezés helyének megjelölésével roppant hiteles nyelvtörténeti, sőt nyelvjárástörténeti bizonyosságot jelent. Bizonyíték a régi magyar nyelv gazdagságára, finom árnyaltságára, szemléletességére, a mai irodalmi nyelv gazdagítására. Nyomon követendő az egyes fogalmak jelentésének alakulása az évszázadok során. Külön érdekessége e hatalmas munkának, hogy román és német szómagyarozatot is tartalmaz, szélesítve ezzel az erdélyi művelődéstörténet kérdései iránt érdeklődők felhasználói táborát. A levéltári anyagoknak csak töredéke származik szakemberektől és a források alapján a Tár közszói elemeket tartalmaz. Az évszázadok során fejlődő, csiszolódó anyanyelvünk e páratlan forrásgyűjteményében érdemes megvizsgálni az egyes orvosi (test, betegségek, kóros állapotok, beavatkozások, gyógyítás) és gyógyszerészeti (növényi és állati szerek, kémiai anyagok, eszközök, műveletek) vonatkozású fogalmak köziratokban való szóhasználatát, értelmezését az elmúlt évszázadok során. Az említett kategóriákba tartozó anyanyelvi szakszavak használatát korabeli példamondatok idézése teszi szemléletessé.

A Szentjánoskenyérfa (*Ceratonia siliqua* L.) múltja és jelene

^{*}Háznagy-Radnai Erzsébet

SZTE, Farmakognózi Intézet, Szeged

A Szentjánoskenyérfa (*Ceratonia siliqua* L., Caesalpiniaceae) az egyiptomi, majd keresztény kultúrák kísérője volt. Az ősi kereskedő utakon kezdte vándorútját, megtalálható tengerparti síkságokon, Galilea keleti lejtőin. Az eredeti hazáját nehéz megtalálni. Görögországba feltehetően az egyiptomi növények termései jutottak el, mert utalásokat találhatunk az „egyiptomi fügéről”, vagyis a jánoskenyerről. Ennek a fának a sokoldalú felhasználását már a Bibliai időkben felfedezték, akkor még nedvét használták édesítésre és erjesztett italok készítésére. Legendák szólnak termésének tápláló hatásáról. Egy korabeli feljegyzés szerint Keresztelő Szent János ennek a termésnek köszönhetette életét a sivatagi bolyongásai során. Magjait az ókorban pénzként és súlymértékként is használták, aranyat és drágaköveket mértek a segítségével. A Szentjánoskenyérfa kétfajta növény. Virágai hosszú virágzati tengelyen, virágzatot képeznek. Virágai kicsik, jelentéktelenek, majdnem csupaszok. A

hímvirágok sokporzósak. A nővirágok termői kis, hüvelyszerű képződmények. Termései barna, zsírfényű hüvelyek, egyenesek vagy görbültek. A termések húsa barna, illatos, kemény állományú. Belsejükben 6—10 db barna, fényes, 5—6 mm-es kemény mag található. Ma a szentjánoskenyérfa gyümölcse magjának nedvét zselésítő szerként hasznosítják. A szentjánoskenyérfa magból készült liszt zselatinpótló. Az adalékanyagok listáján az E 410 jelölést viseli. Ha tehát egy termék összetevőinek felsorolásában ezt a számot látjuk, akkor tudhatjuk, hogy az a termék egy szemernyi szentjánoskenyérmag-lisztet tartalmaz. Ez a pektinben gazdag anyag, emésztést serkentő hatású, nagy dózisban pedig hashajtó. A szentjánoskenyérfa növényi anyagainak modern kémiai analízise még az elején tart, de a munkák is megerősítik, azt a nézetet, hogy helye van az egészségmegőrzésben és a gyógyításban.

Elődeink, akikre büszkék lehetünk, Horváth Dénes, Küttel Dezső, Nikolics Károly, akik meghatározták szakmánk további fejlődését

* Hotváth Judit Kornélia, Mühl Nándorné

Segítő Mária Gyógyszertár, Sopron

Horváth Dénes, Küttel Dezső, Nikolics Károly munkássága méltán emelte magas színvonalra a magyar gyógyszerészetet. Gyógyszerész dinasztiából származó neves elődeink a családból hozták a szakma szeretetét, mondhatnánk a génjeikben hordozták a szakmát. Még két éves képzésen szereztek gyógyszerészi diplomát, majd újabb két év után gyógyszerészdoktori diplomát a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1950. Fekete év volt a magyar gyógyszerészet történelmében. Az államosítás után, amikor elvették a gyógyszerészek saját patikáját, melyeket sokszor maguk építettek, amikor egyik napról a másikra idegen helyre kerültek, mégsem keseredtek el, felül tudtak emelkedni sérelmeiken. Ebben a lehetetlennek tűnő helyzetben összefogtak, lelkesítettek, szerveztek, és felvirágoztatták a szakmát. A közös munka és az egy célért való küzdés jó barátokat kovácsolt belőlük, s így összefogva nagy dolgokat tudtak elérni. Kortársuként tevékenykedtek a Magyar Gyógyszerészeti Társaságban, patikamúzeumok kialakításában, Kamarában, a Magyar Kémikusok Egyesületében, gyógyszerészek szak- és továbbképzésében, asszisztensek oktatásában. Legfontosabb feladatuknak a jövő nemzedékének nevelését, ifjú gyógyszerészek képzését és pártfogását tekintették. Erről tanúskodnak azok a hallgatók, akik államvizsgásként, doktorandusként fogadták és hallgatták Dénes bácsi, Dezső bácsi és Karcsi bácsi intelmeit, történeteit, tapasztalatait.

Kedvessy György professzorra emlékezünk

* Kata Mihály

SZTE Gyógyszertechnológiai Intézet, Szeged

Éppen száz éve, május 25-én született Kedvessy György. Egy évszázad alatt igen-igen nagy változások történtek a világban; óriási a fejlődés az egészségügyben és a gyógyszerészetben – ezen belül a gyógyszertechnológiában, – amelyhez Kedvessy professzor meghatározó mértékben maga is hozzájárult! Tanszékvezetőként Európa-szerte ismert és elismert iskolát teremtett az oktatásban, el nem évülő sikereket ért el a tudományos kutatásban és a tudományszervezésben. Mint rektorhelyettes és dékán tevékenyen részt vett a SZOTE és a Gyógyszerésztudományi Kar vezetésében, továbbá a szakmai és – amennyire lehetőségei engedték – a politikai közéletben (Szegedi Városi Tanács, Országos Béketanács, Szakszervezet stb.). Menedzselte tehetséges kollégáink szakmai előrelépését ... Az előadás mozaikokat villant fel Kedvessy professzor gyermek- és ifjú korából, a budapesti Gyógyszerészeti Intézetben töltött 23 évről – azaz a „felkészülés” időszakáról – és annak negyedszázados szegedi kiteljesedéséről, valamint a nyugdíjas esztendőkről, emberi nagyságáról és emlékének gondozásáról.

40 éves a Kórházi Gyógyszerészeti Szervezet

^{*1}Horváth László; ²Kis Szölgvényi Mónika; ¹Szabó Csongor; ²Higysisán Ilona

¹ Debreceni Egyetem OEC Gyógyszertára, Debrecen, ² Bajcsy-Zsilinszky Kórház, Gyógyszertár, Budapest

Bevezetés: A '60-as években jelentős előrelépések történtek szakmai és tudományos téren a mintegy 120 magyarországi intézeti gyógyszertárban, amihez egy intézményesített, érdekképviselőt is ellátó szervezet megalakításának az igénye is társult. Ez vezetett a Magyar Gyógyszerészeti Társaság rendkívüli közgyűlésének 1973. december 12.-i döntéséhez, mely határozott a Kórházi Gyógyszerészeti Szervezet megalakulásáról. Azóta eltelt 40 év... Cél: Az MGYT-KGYSZ mérföldköveit kívánjuk bemutatni. Módszer: A KGYSZ történelminek mondható korát levéltári adatok, visszaemlékezések és fotó dokumentumok segítségével dolgozzuk fel. Eredmények: Az elmúlt 40 évben 10 elnökségi periódusa alatt 5 elnök tevékenykedett. Manapság mintegy 420 kórházi gyógyszerész tevékenykedik Magyarországon 108 intézeti gyógyszertárban, akik változó számban (80 – 90 %) tagjai Szervezetünknek. A '90-es években az EAHF tagja lettünk. Nemzeti és nemzetközi tudományos konferenciákat, szakmapolitikai rendezvényeket szerveztünk itthon és külföldön egyaránt. A KGYSZ vezetőségét a törvényalkotásba és a szakmai irányelvek, ajánlások kidolgozásába is bevonták. A Szervezet aktív szerepet vállalt az oktatás fejlesztésében graduális és posztgraduális szinten. A korlát tekintve az utóbbi években talán megfordulni látszik az öregedő kórházi gyógyszerész populáció. A jubileum alkalmából a Szervezet történetét összefoglaló ünnepi könyvkiadvány jelent meg. Összefoglalás: A Szervezet életében ez a 40 év egy hosszú, rögös út volt, melyet nagyon sok kolléga áldozatos munkája kövezett ki.

Kabay a magyar morfin-gyáros

^{*1,2} Szabó Attila, ¹Vecsernyés Miklós, ¹Bácskay Ildikó

¹ Debreceni Egyetem, Gyógyszerésztudományi Kar, Gyógyszerésztechnológiai Intézet

² Bethlen utcai Patika, Debrecen

„Azt szokták mondani, hogy a munka az küzdelem az életért, én azt mondom, hogy az egy életet kitöltő szentkötelesség, melyet a tudás felel.” Kabay János

Az I. világháború alatt, illetve után a fájdalomcsillapító és főleg az erős hatású szerek utáni igény megnövekedett. Ennek köszönhetően, az ókor óta már ismert ópium világpiaci ára megnőtt. Ezért, Európa több országában is el kezdtek foglalkozni a mák termelésével, illetve az ópium hazai előállításának megoldásával. F. W. Sertürner 1805-ben az ópium vizes kivonatából egy olyan szerves anyagot izolált, melyről megállapította, hogy ez a vegyület felel a fájdalomcsillapításért és altató hatásért. Ennek köszönhetően nevezte el Morpheuszról – az álom görög istenéről – morfinnak. Az ópium előállításának európai eljárásai költségesebbnek bizonyultak, mint a kelt-ázsiai országok által előállított morfium. Az egyes mákgubók bemetszése, illetve az így nyert nedv összegyűjtésének fásasztó munkáját az európai népek nem vállalták fel. Egy fiatal magyar gyógyszerész, Kabay János oldotta meg, hogyan lehet a mákgubóból közvetlen kinyerni a morfiumot. „Eljárás ópiumalkaloidák előállítására” címmel nyújtotta be 1925-ben szabadalmi eljárását. Eljárásának legnagyobb hátránya, hogy a mák termése elveszett, kampánymunkaként lehetett begyűjteni a nyersanyagot, mely könnyen erjedésnek indult. Azaz, gyártás technológiai problémák miatt drága volt az előállítás. A „Don Quijote”-harcnak tűnő vállalkozás kényszerítette ki Kabayból, hogy újabb eljárást dolgozzon ki. A Tilloy féle elgondolás alapján kísérletezett a mákszalmával. Az így nyert morfin előállítására 1931-ben benyújtotta az újabb szabadalmát, mellyel új korszakot nyitott a világ morfin-gyártás történelmében. Munkásságával meggyőzte a világot, elnyerte a külföldi tudósok tiszteletét is. Mire megívta a szellemi csatáját és győzött, azaz a világ ópium kartelei elfogadták, és beengedték a kis Alkaloida gyár termékét a világpiaci versenybe, sajnos jött a lelki és testi harc, mellyel már tudott megbirkózni. Gyermekekorában szerzett hasisérve kiújult, és az életmentő műtét során sebe befertőződött. Azaz ember, ki mások fájalmának enyhítésére szentelte életét, saját maga iszonyatos kínok közt tért meg a mindenható Urához.